

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2008 m. vasario 12 d.*

Byloje C-199/06

dél *Conseil d'État* (Prancūzija) 2006 m. kovo 29 d. Sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2006 m. gegužės 2 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Centre d'exportation du livre français (CELF),

Ministre de la Culture et de la Communication

prieš

Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE)

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro pirmininkas V. Skouris, kolegijų pirmininkai P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts, G. Arestis, U. Löhmus ir L. Bay Larsen (pranešėjas), teisėjai A. Borg Barthet, M. Ilešič, J. Malenovský, J. Klučka ir E. Levits,

* Proceso kalba: prancūzų.

generalinis advokatas J. Mazák,
posėdžio sekretorius J. Swedenborg, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2007 m. vasario 27 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— *Centre d'exportation du livre français (CELF)*, atstovaujamo advokatų J. Molinié,
O. Schmitt, P. Guibert ir A. Tabouis,

— *Société internationale de diffusion ir d'édition (SIDE)*, atstovaujamos advokatų
N. Coutrelis ir V. Giacobbo,

— Prancūzijos vyriausybės, atstovaujamos G. de Bergues ir S. Ramet,

— Danijos vyriausybės, atstovaujamos C. Thorning, padedamo *advokater* P. Biering
ir K. Lundgaard Hansen,

— Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos C. Schulze-Bahr ir M. Lumma,

- Vengrijos vyriausybės, atstovaujamos J. Fazekas,

- Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos H. G. Sevenster ir P. P. J. Van Ginneken,

- Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos V. Di Bucci ir J.-P. Keppenne,

- ELPA priežiūros institucijos, atstovaujamos M. Sánchez Rydelski ir B. Alterskjær,

susipažinęs su 2007 m. gegužės 24 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

¹ Prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra susijęs su EB 88 straipsnio 3 dalies aiškinimu.

- 2 Šis prašymas pateiktas byloje tarp *Centre d'exportation du livre français (CELF)* (toliau – CELF) ir *Ministre de la Culture et de la Communication bei Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE)* (toliau – SIDE) dėl Prancūzijos valstybės CELF suteiktos pagalbos.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

Faktinės ginčo pagrindinėje byloje aplinkybės ir Bendrijos procedūros

- 3 Kooperatinė akcinė bendrovė CELF vykdo eksporto tarpininko veiklą.
- 4 Pagal CELF įstatus jos misija yra tiesiogiai vykdyti knygų, brošiūrų ar kitų informacinių leidinių užsakymus į užsienį ir Prancūzijos užjūrio teritorijas ir departamentus bei bendrai, pasinaudojant šiomis priemonėmis, vykdyti bet kokią kitą veiklą, padedančią skleisti prancūzų kultūrą visame pasaulyje.
- 5 Ji surenka nedidelės apimties knygų užsakymus ir taip leidžia užsienio klientams kreiptis į vieną tarpininką, o ne į daugybę tiekėjų, bei pasinaudoti kuo didesne pasiūla. Ji vykdo visus operatorių prašymus, neatsižvelgdama į užsakymų sumą, net jeigu jie nėra pelningi.
- 6 CELF pareigos buvo pakartotinai patvirtintos su *Ministère de la Culture et de la Communication* sudarytose sutartyse.

- 7 Nuo 1980 m. iki 2002 m. CELF iš Prancūzijos valstybės gavo veiklos subsidijas, skirtas papildomoms išlaidoms, susidarantioms vykdant nedidelius knygų prancūzų kalba užsakymus, gaunamus iš užsienyje esančių knygynų, kompensuoti.
- 8 1992 m. CELF konkurentė SIDE paklausė Europos Bendrijų Komisijos, ar apie CELF teikiamą pagalbą buvo pranešta pagal EB sutarties 93 straipsnio 3 dalį (dabar EB 88 straipsnio 3 dalis).
- 9 Komisija kreipėsi į Prancūzijos vyriausybę ir iš jos gavo informacijos apie priemones, kuriomis pasinaudojo CELF.
- 10 Ji patvirtino SIDE, kad pagalba yra teikiama, bei informavo, jog apie atitinkamas priemones nebuvo pranešta.
- 11 1993 m. gegužės 18 d. Sprendime NN 127/92, apie kurį pranešimas buvo paskelbtas 1993 m. birželio 25 d. *Europos Bendrijų oficialiajame leidinyje* pavadinimu „Pagalba prancūziškų knygų eksportuotojams“ (OL C 174, p. 6), Komisija nusprendė, kad atsižvelgiant į knygų sektoriuje susidariusias ypatingas konkurencijos sąlygas ir į atitinkamų pagalbos schemų kultūrinį tikslą šioms priemonėms gali būti taikoma EB sutarties 92 straipsnio 3 dalies c punkte (dabar EB 87 straipsnio 3 dalies d punktas) numatyta leidžianti nukrypti nuostata.
- 12 SIDE Europos Bendrijų Pirmosios instancijos teisme pareiškė ieškinį dėl šio sprendimo panaikinimo.

- 13 1995 m. rugsėjo 18 d. Sprendimu *SIDE prieš Komisiją* (T-49/93, Rink. p. II-2501) Pirmosios instancijos teismas panaikino šį sprendimą subsidijų, skirtų vien kompensuoti CELF papildomas išlaidas, susidarancias vykdant nedidelius knygų prancūzų kalba užsakymus, gaunamus iš užsienyje esančių knygynų, atžvilgiu.
- 14 Jis nusprendė, kad prieš priimdama sprendimą dėl priemonių suderinamumo su bendrąja rinka Komisija turėjo išsamiai ištirti konkurencijos sąlygas atitinkamame sektoriuje. Todėl Komisija turėjo pradėti EB sutarties 93 straipsnio 2 dalyje (dabar 88 straipsnio 2 dalis) numatytą ginčo procedūrą.
- 15 1996 m. liepos 30 d. Sprendimu Komisija dėl šios pagalbos nusprendė pradėti formalią tyrimo procedūrą.
- 16 Atlikusi tyrimą, 1998 m. birželio 10 d. Komisija priėmė Sprendimą 1999/133/EB dėl valstybės pagalbos *Coopérative d'exportation du livre français* (CELF) (OL L 44, p. 37), kuriame, pirma, konstatavo, kad pagalba yra neteisėta, nes jai apie ją nebuvo pranešta, bei, antra, pripažino, kad valstybės pagalba neprieštaruja bendrajai rinkai, nes atitinka Sutarties 92 straipsnio 3 dalies d punkte numatytas nukrypti leidžiančias sąlygas.
- 17 Dėl šio sprendimo panaikinimo buvo pareikšti du ieškiniai.
- 18 Pirmasis Teisingumo Teisme Prancūzijos Respublikos pareikštas ieškiny s dėl to, kad Komisija netaikė EB sutarties 90 straipsnio 2 dalies (dabar EB 86 straipsnio 2 dalis), buvo atmetas 2000 m. birželio 22 d. Sprendimu *Prancūzija prieš Komisiją* (C-332/98, Rink. p. I-4833).

- 19 Dėl antrojo Pirmosios instancijos teisme SIDE pareikšto ieškinio 2002 m. vasario 28 d. buvo priimtas sprendimas *SIDE prieš Komisiją* (T-155/98, Rink. p. II-1179), kuriuo, nustačius akivaizdžią vertinimo klaidą apibrėžiant atitinkamą rinką, buvo panaikintas Komisijos sprendimas tiek, kiek juo pagalba pripažinta suderinama su bendrąja rinka.
- 20 Panaikinus šį sprendimą, Komisija 2004 m. balandžio 20 d. Sprendimu 2005/262/EB dėl Prancūzijos pagalbos, suteiktos Prancūziškos knygos eksporto kooperatyvui (CELF) (OL L 85, p. 27), dar kartą pagalbą pripažino suderinamą su bendrąja rinka.
- 21 SIDE Pirmosios instancijos teisme pareiškė ieškinį dėl šio sprendimo panaikinimo. Šiame teisme procesas dar tęsiasi (byla T-348/04).

Nacionaliniai procesai ir prejudiciniai klausimai

- 22 Lygiagrečiai su Bendrijos procesais buvo pradėti procesai nacionalinėse valdžios institucijose ir teismuose.
- 23 Priėmus minėtą 1995 m. rugsėjo 18 d. Sprendimą *SIDE prieš Komisiją*, SIDE pareikalavo *Ministre de la Culture et de la Communication* nutraukti pagalbos CELF teikimą ir susigrąžinti sumokėtas pagalbos sumas.

- 24 Šis prašymas buvo atmestas 1996 m. spalio 9 d. Sprendimu.
- 25 *SIDE Tribunal administratif de Paris* pareiškė ieškinį dėl šio sprendimo panaikinimo.
- 26 2001 m. balandžio 26 d. Sprendimu šis teismas panaikino šį sprendimą.
- 27 *Ministre de la Culture et de la Communication* ir CELF padavė apeliacinį skundą *Cour administrative d'appel de Paris* dėl šio teismo sprendimo.
- 28 2004 m. spalio 5 d. Sprendimu *Cour administrative d'appel de Paris* patvirtino apskųstą teismo sprendimą ir nurodė Prancūzijos valstybei per tris mėnesius nuo pranešimo apie jį imtis veiksmų susigrąžinti iš CELF už užsienyje įsteigtų knygynų mažų knygų užsakymų vykdymą pervestas sumas, priešingu atveju mokant 1 000 EUR baudą už kiekvieną sprendimo nevykdymo dieną.
- 29 CELF ir *Ministre de la Culture et de la Communication* padavė kasacinį skundą *Conseil d'État* dėl šio sprendimo bei dėl *Tribunal administratif de Paris* sprendimo panaikinimo.
- 30 Kasacinėje instancijoje ieškovai, be kita ko, tvirtino, jog šioje byloje *Cour administrative d'appel* padarė teisės ir teisinio kvalifikavimo klaidą, nes nenusprendė, kad Komisijai pagalbą pripažinus suderinamą su bendrąja rinka išnyko jos grąžinimo pareiga,

kuri iš esmės atsiranda valstybei narei neteisėtai, pažeidžiant EB 88 straipsnio 3 dalį, įgyvendinus pagalbos priemones.

31 Manydama, kad sprendimas byloje priklauso nuo Bendrijos teisės išaiškinimo, *Conseil d'État* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1 Ar (EB) 88 straipsnis leidžia valstybei, kurios pagalba įmonei buvo neteisėta, o neteisėtumą konstatavo tos valstybės teismai, nes apie pagalbą nebuvo iš anksto pranešta <...> Komisijai, kaip tai numato šio 88 straipsnio 3 dalis, nesusigrąžinti pagalbos iš ją gavusio ūkio subjekto dėl to, kad trečiajam asmeniui kreipusis į Komisiją, ši pripažino pagalbą suderinamą su bendrosios rinkos nuostatomis ir taip veiksmingai užtikrino išimtinę kontrolę, kurią ji vykdo tokio suderinamumo atžvilgiu?

2. Jei būtų pripažinta, jog ši grąžinimo pareiga egzistuoja, ar apskaičiuojant grąžintinas sumas reikia atsižvelgti į laikotarpius, kai pagalbą Komisija pripažino suderinamą su bendrosios rinkos taisyklėmis <...> iki Pirmosios instancijos teismui panaikinant šiuos sprendimus?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 32 Savo pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori sužinoti, ar EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinį sakinį reikia aiškinti taip, jog nacionalinis teismas privalo nurodyti sugrąžinti pažeidžiant šią nuostatą suteiktą pagalbą tuo atveju, jei Komisija priėmė galutinį sprendimą, pripažįstantį pagalbą suderinamą su bendrąja rinka EB 87 straipsnio prasme.
- 33 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, jog EB 88 straipsnio 3 dalies pirmasis sakinyss numato, kad valstybės narės privalo pranešti apie visus ketinimus suteikti ar pakeisti pagalbą.
- 34 Pagal EB 88 straipsnio 3 dalies antrąjį sakinį, jei Komisija mano, kad tokie ketinimai pagal EB 87 straipsnį yra nesuderinami su bendrąja rinka, ji nedelsdama pradeda EB 88 straipsnio 2 dalyje nustatytą procedūrą.
- 35 Pagal EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinį sakinį pagalbą ketinanti suteikti valstybė narė pasiūlytų priemonių neįgyvendina, kol Komisija nepriima galutinio sprendimo.
- 36 Šioje nuostatoje numatytu draudimu siekiama, kad pagalbos padariniai nepasireikštų, kol baigsis Komisijai suteiktas protingas terminas detaliai išnagrinėti projektą ir prireikus pradėti šio straipsnio 2 dalyje numatytą procedūrą (1990 m. vasario 14 d. Sprendimo *Prancūzija prieš Komisiją*, vadinamo „Boussac Saint Frères“, C-301/87, Rink. p. I-307, 17 punktas).

- 37 Taigi EB 88 straipsnio 3 dalis numato naujų pagalbos projektų prevencinę kontrolę (1973 m. gruodžio 11 d. Sprendimo *Lorenz*, 120/73, Rink. p. 1471, 2 punktas).
- 38 Komisijai nagrinėjant, ar planuojama pagalba yra suderinama su bendrąja rinka, net ir tada, kai valstybė narė nepaiso pagalbos priemonių įgyvendinimo draudimo, nacionaliniai teismai iki galutinio Komisijos sprendimo priėmimo turi tik užtikrinti asmenų teises, jei valstybės valdžios institucijos nepaisytų EB 88 straipsnio 3 dalyje numatyto draudimo (1991 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires* ir *Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon*, vadinamo „FNCE“, C-354/90, Rink. p. I-5505, 14 punktas). Iš tikrųjų reikia apsaugoti teisės subjektus, kuriems daromas poveikis dėl konkurencijos išskraipymo, atsiradusio suteikus neteisėtą pagalbą (šiuo klausimu žr. 2006 m. spalio 5 d. Sprendimo, *Transalpine Ölleitung in Österreich* ir kt., C-368/04, Rink. p. I-9957, 46 punktą).
- 39 Iš principo nacionaliniai teismai turi tenkinti reikalavimą dėl pažeidžiant EB 88 straipsnio 3 dalį suteiktos pagalbos grąžinimo (žr., be kita ko, 1996 m. liepos 11 d. Sprendimo *SFEI* ir kt. C-39/94, Rink. p. I-3547, 70 punktą).
- 40 Galutinis Komisijos sprendimas neįteisina *a posteriori* įgyvendinančių priemonių, kurios buvo neteisėtos, nes priimtos pažeidžiant EB 88 straipsnio 3 dalies paskutiniame sakinyje nustatytą draudimą. Bet koks kitas aiškinimas palaikytų atitinkamos valstybės narės padarytą šios nuostatos pažeidimą, ir ji netektų savo veiksmingumo (žr. minėto sprendimo *FNCE* 16 punktą).
- 41 Todėl nacionaliniai teismai privalo užtikrinti, kad pagal nacionalinę teisę bus imtasi visų būtinų priemonių dėl EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio pažeidimo tiek aktų, kuriais remiantis teikiama pagalba, galiojimo, tiek pažeidžiant šią

nuostatą suteiktos finansinės pagalbos išieškojimo atžvilgiu (minėtų sprendimų *FNCE* 12 punktas ir *SFEI ir kt.* 40 punktas bei 2003 m. spalio 21 d. Sprendimo *van Calster ir kt.*, C-261/01 ir C-262/01, Rink. p. I-12249, 64 punktas ir minėto sprendimo *Transalpine Ölleitung in Österreich ir kt.* 47 punktas).

42 Vis dėlto esant ypatingoms aplinkybėms gali būti netikslinga nurodyti grąžinti pagalbą (minėto sprendimo *SFEI ir kt.* 70 punktas).

43 Šiuo atžvilgiu dėl situacijos, kai Komisija yra priėmusi galutinį neigiamą sprendimą, Teisingumo Teismas nusprendė, kad negalima atmesti galimybes, jog neteisėtos pagalbos gavėjas gali remtis ypatingomis aplinkybėmis, kurios pagrįstai galėjo sukelti jo tikėjimą šios pagalbos teisėtumu, ir todėl ginčyti jos grąžinimą. Tokiu atveju nacionalinis teismas, jei į jį kreipiamasi, turi, prireikus pateikęs Teisingumo Teismui prejudicinius aiškinimo klausimus, išnagrinėti bylos aplinkybes (1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Komisija prieš Vokietiją*, C-5/89, Rink. p. I-3437, 16 punktas).

44 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 659/1999, nustatančio išsamias EB Sutarties (88) straipsnio taikymo taisykles (OL L 83, p. 1), 14 straipsnio 1 dalis numato, kad Komisija, priėmusi neigiamą sprendimą, nereikalauja išieškoti pagalbos, jeigu tai prieštarauja bendrajam Bendrijos teisės principui.

45 Tokioje situacijoje, kokia susiklostė pagrindinėje byloje, kai EB 88 straipsnio 3 dalies paskutiniu sakiniu pagrįstas reikalavimas yra nagrinėjamas Komisijai jau priėmus teigiamą sprendimą, nacionalinis teismas, nepaisant to, kad nagrinėjama pagalba buvo pripažinta suderinama su bendrąja rinka, turi spręsti dėl įgyvendinimo veiksmų teisėtumo ir dėl suteiktos finansinės paramos grąžinimo.

- 46 Tokiu atveju Bendrijos teisė numato, kad jis turi imtis tinkamų, veiksmingai neteisėtumo padarinius ištaisantių priemonių. Vis dėlto, net ir nesant ypatingų aplinkybių, ji nenumato nacionalinio teismo pareigos nurodyti visiškai sugrąžinti neteisėtą pagalbą.
- 47 Iš tikrųjų EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinis sakinytis yra grindžiamas apsauginiu tikslu – užtikrinti, kad nesuderinama pagalba niekada nebūtų įgyvendinama. Šis tikslas yra pasiekiamas visų pirma negalutinai – jame numatytu draudimu bei, antra – galutinai, Komisijai priimant galutinį sprendimą, kuris, jeigu yra neigiamas, draudžia ateityje įgyvendinti pagalbos projektą, apie kurį buvo pranešta.
- 48 Tokia prevencija siekiama, kad būtų įgyvendinama tik suderinama pagalba. Siekiant šio tikslo, pagalbos projekto įgyvendinimas yra atidedamas iki to laiko, kai Komisijai priėmus galutinį sprendimą išnyks abejonės dėl jo suderinamumo.
- 49 Komisijai priėmus teigiamą sprendimą yra aišku, kad ankstesniuose šio sprendimo 47 ir 48 punktuose nurodytas tikslas nebuvo pažeistas pirma laiko išmokant pagalbą.
- 50 Tokiu atveju kitų nei tokios pagalbos gavėjas ūkio subjektų požiūriu šios pagalbos neteisėtumas, pirma, galėtų sukelti riziką, kuri galiausiai nepasireiškia, kad bus įgyvendinta nesuderinama pagalba ir, antra, gali priversti juos pirma laiko patirti suderinamos pagalbos pasekmes konkurencijai.

- 51 Pagalbos gavėjo požiūriu nepagrįstą naudą sudarytų, pirma, nesumokėtos palūkanos, kurias jis būtų sumokėjęs nuo suderinamos pagalbos sumos, jei būtų turėjęs pasiskolinti šią sumą rinkoje laukdamas, kol bus priimtas Komisijos sprendimas, ir, antra, jo konkurencinės padėties kitų rinkos ūkio subjektų atžvilgiu pagerinimas neteisėtumo laikotarpiu.
- 52 Todėl pagrindinės bylos situacijoje nacionalinis teismas pagal Bendrijos teisę turi priteisti iš pagalbos gavėjo palūkanas už neteisėtumo laikotarpį.
- 53 Pagal savo nacionalinę teisę jis prireikus, be to, dar gali nurodyti grąžinti neteisėtą pagalbą, nepažeidžiant valstybės narės teisės vėliau ją įgyvendinti iš naujo. Jis taip pat gali tenkinti reikalavimus atlyginti dėl neteisėtos pagalbos patirtą žalą (šiuo klausimu žr. minėtų sprendimų *SFEI ir kt.* 75 punktą ir *Transalpine Ölleitung in Österreich ir kt.* 56 punktą).
- 54 Kalbant apie pačią pagalbą, reikia pridurti, kad priemonė, kuri tik numato grąžinimo be palūkanų pareigą, iš principo nėra tinkama siekiant ištaisyti neteisėtumo pasekmes tuo atveju, kai valstybė narė įgyvendintų ją iš naujo po galutinio teigiamo Komisijos sprendimo priėmimo. Iš tikrųjų, kadangi laikotarpis nuo grąžinimo iki naujo įgyvendinimo būtų trumpesnis už laikotarpį nuo pirmojo įgyvendinimo iki galutinio sprendimo priėmimo, pagalbos gavėjas turėtų sumokėti, jeigu jam būtų reikėję pasiskolinti grąžintą sumą, mažesnę palūkanų sumą nei būtų sumokėjęs, jei iš pat pradžių būtų turėjęs pasiskolinti neteisėtos pagalbos dydžio sumą.
- 55 Todėl į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinį sakinį reikia aiškinti taip, jog nacionalinis teismas neprivalo nurodyti sugrąžinti pažeidžiant

šià nuostatà suteiktos pagalbos tuo atveju, jei Komisija priėmė galutinį sprendimą, pripažįstantį šià pagalbà suderinamà su bendràja rinka EB 87 straipsnio prasme. Nacionalinis teismas pagal Bendrijos teisę turi priteisti iš pagalbos gavėjo palūkanas už neteisėtumo laikotarpį. Pagal savo nacionalinę teisę jis prirėikus, be to, dar gali nurodyti gràžinti neteisėtà pagalbà, nepažeidžiant valstybės narės teisės vėliau ją įgyvendinti iš naujo. Jis taip pat gali tenkinti reikalavimus atlyginti dėl neteisėtos pagalbos patirtà žalà.

Dėl antrojo klausimo

⁵⁶ Savo antruoju klausimu prašymà priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori sužinoti, ar tokioje pagrindinės bylos procesinėje situacijoje iš EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio kylanti pareiga ištaisyti pagalbos neteisėtumo pasekmes, apskaičiuojant pagalbos gavėjo mokėtinas sumas, yra taikytina ir laikotarpio nuo Komisijos sprendimo, pripažįstančio šià pagalbà suderinamà su bendràja rinka, priėmimo iki Bendrijos teismo šio sprendimo panaikinimo, atžvilgiu.

⁵⁷ Šis klausimas yra susijęs arba su tarp šių dviejų datų galbūt įgyvendinta pagalba bei palūkanomis, jei pagal nacionalinę teisę neteisėta pagalba turi būti gràžinama net ir tuo atveju, kai ji pripažinta suderinama su bendràja rinka, arba vien su palūkanomis, gautomis per tą patį laikotarpį nuo pagalbos sumos, jei nacionalinė teisė nenumato neteisėtos suderinamos pagalbos gràžinimo.

- 58 Pagrindinės bylos situacijoje yra du tokie laikotarpiai – nuo Komisijos 1993 m. gegužės 18 d. ir 1998 m. birželio 10 d. priimtų sprendimų iki atitinkamai juos panaikinančių Pirmosios instancijos teismo 1995 m. rugsėjo 18 d. ir 2002 m. vasario 28 d. sprendimų (žr. šio sprendimo 11–21 punktus).
- 59 Iškeltas klausimas yra susijęs su Bendrijos institucijų priimtų aktų teisėtumo prezumpcijos principu bei su EB 231 straipsnio pirmojoje pastraipoje įtvirtinta nuostata.
- 60 Bendrijos institucijų teisės aktų teisėtumo prezumpcija reiškia, kad jie sukelia teisinių pasekmių, kol nėra pripažinti netekusiais galios, panaikinti patenkinus ieškinį dėl panaikinimo, paskelbti negaliojančiais prejudiciniu sprendimu arba netaikytiniais patenkinus prieštaravimą dėl teisėtumo (2004 m. spalio 5 d. Sprendimo *Komisija prieš Graikiją*, C-475/01, Rink. p. I-8923, 18 punktas ir jame nurodyta teismo praktiką).
- 61 Pagal EB 231 straipsnio pirmąją pastraipą, jeigu ieškinys yra pagrįstas, Bendrijos teismas atitinkamą teisės aktą paskelbia negaliojančiu. Iš to darytina išvada, kad Bendrijos teismui panaikinus ginčijamą sprendimą, jis retroaktyviai išnyksta visų teisės subjektų atžvilgiu (2006 m. birželio 1 d. Sprendimo *P & O European Ferries (Vizcaya) ir Diputación Foral de Vizcaya prieš Komisiją*, C-442/03 P ir C-471/03 P, Rink. p. I-4845, 43 punktas).
- 62 Pagrindinės bylos aplinkybėmis teisėtumo prezumpcija ir panaikinimo retroaktyvumo taisyklė taikomos viena po kitos.

- 63 Preziumuojama, kad Komisijai priėmus teigiamą sprendimą įgyvendinta pagalba yra teisėta, kol Bendrijos teismas šio sprendimo nepanaikina. Atsižvelgiant į EB 231 straipsnio pirmąją pastraipą, teismo sprendimo paskelbimo dieną laikoma, kad panaikintas sprendimas nagrinėjamos pagalbos nepripažino suderinamos, todėl jos įgyvendinimas turi būti laikomas neteisėtu.
- 64 Vadinasi, tokiu atveju iš EB 231 straipsnio pirmosios pastraipos kylanti taisyklė retroaktyviai nutraukia teisėtumo prezumpcijos taikymą.
- 65 Panaikinus teigiamą Komisijos sprendimą, nereikia atmesti galimybės, jog neteisėtos pagalbos gavėjas gali remtis ypatingomis aplinkybėmis, kurios pagrįstai galėjo sukelti jo lūkesčius dėl šios pagalbos teisėtumo, ir todėl ginčyti pareigą ją grąžinti (pagal analogiją žr. minėto sprendimo *Komisija prieš Vokietiją* 16 punktą dėl galutinio neigiamo Komisijos sprendimo).
- 66 Tačiau Teisingumo Teismas dėl situacijos, kai Komisija iš pradžių nusprendė neprieštarauti nagrinėjamai pagalbai, yra nusprendęs, kad tokia aplinkybė negalėjo sukelti įmonės gavėjos teisėtų lūkesčių, jei šis sprendimas per nustatytą terminą buvo užginčytas Teisingumo Teisme, kuris sprendimą panaikino (1997 m. sausio 14 d. Sprendimo *Ispanija prieš Komisiją*, C-169/95, Rink. p. I-135, 53 punktą).
- 67 Teisingumo Teismas taip pat yra nusprendęs, kad kol Komisija nepriėmė pagalbą patvirtinančio sprendimo ir netgi kol nesibaigė terminas pateikti ieškinį dėl tokio sprendimo panaikinimo, gavėjas negali būti tikras dėl numatomos pagalbos teisėtumo, kuris vienintelis gali sukelti pagalbos gavėjo teisėtus lūkesčius (žr. 2004 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Italija prieš Komisiją*, C-91/01, Rink. p. I-4355, 66 punktą).

68 Analogiškai reikia konstatuoti, kad pareiškus ieškinį dėl panaikinimo pagalbos gavėjas negali būti tikras dėl pagalbos teisėtumo, kol Bendrijos teismas nepriima galutinio sprendimo.

69 Todėl į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad tokioje procesinėje situacijoje, kokia susiklostė pagrindinėje byloje, iš EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio kylanti pareiga ištaisyti pagalbos neteisėtumo pasekmes, apskaičiuojant pagalbos gavėjo mokėtinas sumas, yra taikytina, išskyrus ypatingas aplinkybes, ir laikotarpio nuo Komisijos sprendimo, pripažįstančio šią pagalbą suderinamą su bendrąja rinka, priėmimo iki šio sprendimo panaikinimo Bendrijos teisme atžvilgiu.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

70 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

- 1. EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinį sakinį reikia aiškinti taip, jog nacionalinis teismas neprivalo nurodyti sugrąžinti pažeidžiant šią nuostatą suteiktos pagalbos tuo atveju, jei Komisija priėmė galutinį sprendimą, pripažįstantį šią pagalbą suderinamą su bendrąja rinka EB 87 straipsnio prasme. Nacionalinis teismas pagal Bendrijos teisę turi priteisti iš pagalbos gavėjo palūkanas**

už neteisėtumo laikotarpį. Pagal savo nacionalinę teisę jis prireikus, be to, dar gali nurodyti grąžinti neteisėtą pagalbą, nepažeidžiant valstybės narės teisės vėliau ją įgyvendinti iš naujo. Jis taip pat gali tenkinti reikalavimus atlyginti dėl neteisėtos pagalbos patirtą žalą.

- 2. Tokioje procesinėje situacijoje, kokia susiklostė pagrindinėje byloje, iš EB 88 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio kylanti pareiga ištaisyti pagalbos neteisėtumo pasekmes, apskaičiuojant pagalbos gavėjo mokėtinas sumas, yra taikytina, išskyrus ypatingas aplinkybes, ir laikotarpio nuo Komisijos sprendimo, pripažįstančio šią pagalbą suderinamą su bendrąja rinka, priėmimo iki šio sprendimo panaikinimo Bendrijos teisme atžvilgiu.**

Parašai.